

KÜÇÜK LURİSTAN ATABEYLİĞİNDE KADIN BİR HÜKÜMDAR:
DEVLET HATUN

DAWLAT KHATUN: A FEMALE RULER IN THE ATABEG OF LESSER LORESTAN

Esin KÜÇÜKBEKİR*

Özet: *Küçük Luristan Atabeyliği (Lur-i Kuçek), XII. ile XVI. yüzyıllar arasında Hürremabad merkez olmak üzere Batı İran'da kurulmuştur. Hanedan, kurucusu ve ilk emiri Şucâüddin Hurşid'ten dolayı Hurşidiler olarak da bilinmektedir. Siyasi çekişmelerin yoğun olduğu dönemlerde Küçük Luristan Atabeyliği, Türkmenlerin ve Moğolların baskılarına ve saldırılarına maruz kalmıştır. Hanedanın yöneticilerinden İzzeddin Muhammed'in kendinden sonra tahtını bırakacağı oğlu veya kardeşi olmadığından o ölünce atabeyliğin başına eşi Devlet Hatun geçmiştir. Hanedanın ilk kadın hükümdarı olan ve bir müddet yöneticilik yapan Devlet Hatun Moğol baskılarının devam etmesi üzerine tahtı kardeşi İzzeddin Hüseyin'e bırakmak zorunda kalmıştır. Araştırmamızdaki amaç, Ortaçağ İranı'nda yer etmiş bu kadın hükümdarın siyasi faaliyetlerini kaynakların verdiği bilgiler ışığında açıklamaktır.*

Anahtar Kelimeler: *Luristan, Küçük Luristan Atabeyliği, Devlet Hatun.*

Abstract: *Lur-i Kuchuk or Atabeg of Lesser Lorestan had established centered Hurremabad in West İran between 12th and 16th centuries. The dynasty is also known as Khorshidids because of its founder and commander Shucauddin Khorshid. Atabeg of Lorestan was exposed to attacks of the Turkmen and Mongols during intensive political struggles. The ruler İzzeddin Mohammed did not have a son or a brother, therefore Dawlat Khatun started to reign the Lorestan after his death. Dawlat Khatun who became the first female ruler had to relinquish from throne because of the Mongol pressure. Then her brother İzzeddin Hosein acceded to the throne. The aim of study is to explain with historical sources this female ruler's political activities who made an impression in the Medieval İran.*

Key Words: Lorestan, Atabeg of Lesser Lorestan, Dawlat Khatun.

* (Doktora Öğrencisi); Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara, e-mail: esin.kbekir@gmail.com.

Giriş

Müslüman toplumlarda kadın her ne kadar batılıların deyimiyle kafes arkasında hapis hayatı yaşıyormuş gibi algılsa da durum aslında sanıldığı gibi değildir. Tarihin tozlu sayfalarını karıştırırken bazen bir hükümdarın annesi olmaktan ziyade yönetici vasfıyla karşımıza çıkan kadınlarımız vardır. Fakat bu yöneticilik vasfını idrak edip uygulayan oldukça azdır ya da tarihe geçecek kadar kayda değer icraatları yoktur.

Kadınların yönetime katılması mevzusu İslamiyet'ten önce de var olmuştur ve İslamiyet'le birlikte çok fazla değişikliğe uğramadan süregelmiştir. Selçuklu Sultanı Melikşah'ın eşi Terken Hatun, Cengiz Han'ın gelini Turakina Hatun, Memlükler'den Şacarü'l-Dürr kadın hükümdarlara birer örnektir.¹ Bu hatunlar ya doğrudan tahta çıkmışlar ya da tahta çıkan çocukları vasıtasıyla yönetimde söz sahibi olmuşlardır. Avrupa devletlerinde de özellikle İngiltere ve Rusya'da diğer ülkelere nispeten kadınlar bu devletlerin tarihinde çok önemli roller oynamışlardır. İngiltere'de I. Elizabeth ülkesini zamanın en güçlü deniz devleti haline getirmiştir.² Kısacası Müslüman ya da Hıristiyan toplumlarda iktidarda kadın faktörü dikkat çeken bir mevzudur. Konumuza dâhil olan Devlet Hatun aslında çok karmaşık siyasi olaylara ya da yıllarca süregelen taht kavgalarına şahit olan bir kadın değildi. Kendi oğlunu tahta çıkarmak için bin bir türlü entrikalar çeviren bir kadın da olmadı. Biz tarihin bize aktardığı bilgiler ışığında bu kanıya varıyoruz. Zira belirttiğimiz özelliklerden birine vasıl olsaydı muhtemelen hakkında daha uzun ve kapsamlı malumat olabilirdi. Ortaçağ İranı, Abbasi Devleti'nin siyasi iktidarını kaybetmeye başladığı dönemlerde mahalli hanedanların eline geçmişti. İran dâhili olarak bölünmüştü. Bu küçük hanedanların siyasi tarihlerinde kadın bir hükümdarın var olması kanımızca dikkat çeken bir durumdur. Onları tarih kitaplarında sadece bir cümlede adı geçen şahıslar olarak bilmek değil adına özel ele alıp değerlendirmek tarihçilik açısından önemlidir. Bu bakımdan Küçük Luristan'da kısa bir müddet de olsa iktidarı ele alan Devlet Hatun, tıpkı diğer güçlü kadın hükümdarlar gibi her ne kadar onlar kadar etkili olmasa da gün yüzüne çıkarılmayı hak ediyor.

Devlet Hatun Küçük Luristan Atabeyliği'nin 14. hükümdarı olarak iktidarda yerini almıştır. Onun yönetime gelinceye kadar geçen zaman dilimini ele almak konu bütünlüğü açısından gereklidir. Bu bakımdan öncelikle Luristan bölgesinin kısa bir tanımını yapıp daha sonra Küçük Luristan Atabeyliği'nin kuruluşu ve Devlet Hatun'un iktidarını sırasıyla ele almak uygun olacaktır.

Luristan Bölgesi

İran'ın güneybatısında yer alan bölge, Moğollar devrinde Büyük Lur (Lur-i Buzurg/Büzürg) ve Küçük Lur (Lur-i Kuçek) olarak adlandırılmış olup, Lur aşiretlerinin yaşadığı topraklara tekabül etmektedir.³ Hemedan'ın güneyi boyunca uzanan Luristan güneyde Büyük Lur ve kuzeyde Küçük Lur olmak üzere ikiye ayrılır. Küçük Lur'u Büyük Lur'dan Karun nehrinin ana kaynağı ayırmaktadır. Küçük Lur'un başlıca şehirleri Burucerd, Hürremabad ve Şapurhest'tir.⁴ Küçük Lur da kendi arasında üç kısma ayrılır: İlki Irak sınırı ve Samarra arasındaki Puşt-i Kuh, ikincisi güneybatıda Samarra ve Kaşgan ile Hürremabad nehirlerinin arasındaki Piş-i Kuh, üçüncüsü, Piş-i

¹ Bahriye Üçok, "Kirman'da Müslüman Kutlug Devletinde İki Kadın Hükümdar", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. IX, S. 81, Ankara 1961, s. 81.

² Bahriye Üçok, *İslam Devletlerinde Kadın Hükümdarlar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965, s.5.

³ V. Minorsky, "Luristan", *İslam Ansiklopedisi*, C.7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.79.

⁴ Guy Le, Strange, *The Lands of The Eastern Caliphate, Mesopotamia, Persia and Central Asia From The Moslem Conquest to The time of Timur*, Cambridge University Press, Cambridge 1905, s.200.

Kuh'un doğusundan Diz'e doğru olan Bala Gariveh'tir⁵ (Harita-1). Ebu'l Fida bölgeyi şöyle tarif etmektedir: *Lur Huzistan'ın köyleridendir ve "Luristan" diye isimlendirilen bir dağ da vardır. Lur veya Luristan dağı, Tustar ile Esbehan arasındadır ve bu dağın uzunluğu altı günlük mesafedir. Bu dağlarda büyük Kürt toplulukları yaşamaktadır ve Lurların hükümdarları kendi aralarından seçkin kimselerdir.*⁶

Luristan uzun ve medeniyet açısından önemli bir tarihe sahiptir. 642 yılında Nihavend Savaşı'ndan sonra Müslümanların hâkimiyetine giren ve Kuhistan adının aynı anlamda Arapçası olan Cibâl adıyla bilinen bölge⁷, iki buçuk asır süren Emeviler ve Abbasiler zamanında ilk dönemlerinde olduğu gibi valiler tarafından yönetildi; ardından Saffariler, Büveyhiler ve Kakuyiler gibi İran kökenli hanedanların hâkimiyet alanına girdi.⁸ Moğollar açısından önemli bir gelir kaynağı olan Küçük Lur Bölgesi'ndeki Burucerd ve Hürremabad şehirlerinin de safran ve hurma bakımından zengin olduğunu Hamdullah Müstevfi Nüzhetü'l-Kulûb adlı eserinde kaydeder.⁹

Küçük Luristan Atabeyliği'nin Devlet Hatun'a Kadar Olan Kısa Tarihi

Lurlar'ın 1155 yılına kadar kendilerine ait bir emirlikleri yoktu. Halifeye ve onun Irak-ı Acem'deki idarecilerine tâbi idiler. Bu tarihte Luristan ve Huzistan'ın bir kısmı Selçuklu valilerinden Hüsameddin Şuhili tarafından yönetilmekteydi.¹⁰ Cengruî adlı bir kabileye mensup olan atabeyliğin ilk hükümdarı Şucâüddin b. Ebu Bekir Muhammed Hurşid idi.¹¹ Bu yüzden Hurşidoğulları olarak da bilinmektedirler. Hürremabad şehri atabeyliğin başkentiydi.

Hüsameddin Şuhili'nin ölümünden sonra Şucâüddin, çeşitli askeri faaliyetler yürüterek belli başlı kaleler karşılığında Huzistan'daki Tarazak bölgesini halifeden almıştır. 1224 yılında 100 yaşındayken ölmüştür.¹² Yerine yeğeni Seyfüddin Rüstem geçmiştir. Gaffari'nin aktardığına göre âdil, akıllı ve insanlara karşı hoşgörülü bir yapıya sahipti. *Tarih-i Güzide*'de Huzistan yakınlarında bulunan Bayat bölgesinin hâkimi olan bir Türk üzerine savaş açarak topraklarını ele geçirdiğinden bahseder.¹³ Muinüddin Natanzi ise imar ve tarımla ilgilendiğini aktarır.¹⁴ *Tarih-i Cihânârâ*'da kardeşi Şerafeddin Ebubekir tarafından *Tarih-i Güzide*'de ise Şucâüddin b. Hurşid'in iki oğlundan biri olan Bedir'in oğlu Emir Ali tarafından öldürüldüğü kaydedilir.¹⁵

Şerafeddin Ebubekir Luristan tahtına geçtiğinde başarılı bir yönetim sergiler ve daha sonra bir kadın tarafından zehirlenerek öldürülür.¹⁶ Şerafeddin'den sonra kardeşi İzzeddin Gerşasp¹⁷ başa

⁵ Cecil John Edmonds, "Luristan: Pish-i-Kuh and Bala Gariveh." *The Geographical Journal*, vol. 59, no. 5, 1922, p. 335. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1780610.

⁶ Ebü'l-Fidâ, *Takvimü'l-Büldân*, nşr. M.Le Baron Mac Guckin De Slane, Paris 1840, s.313; Seyfettin Çetin, *Yâkût el-Hamevî'nin Mu'cemü'l-Büldân Adlı Eserinde Kürtler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2013, s.37.

⁷ Ebn Haukal, *Kitab-ı Mesalik-i Memalik*, *The Oriental Geography*, Translated: William Ouseley, London 1800, s.73.

⁸ Rıza Kurtuluş, "Luristan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s.227.

⁹ Hamdullah Müstevfi Kazvini, *Nuzhat-al-Kulûb*, Translated: Guy Le Stange, E. J. Brill, Leyden 1919, s.74.

¹⁰ Hamdullah Müstevfi Kazvini, *Tarih-i Güzide*, Translated: Edward Browne, E. J. Brill, Leyden 1913, s.137.

¹¹ Gazi Ahmed Gaffari, *Tarih-i Cihânârâ*, neşir: Hasan Nerâki, Tahran 1343, s.172; Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.137; Üçok, a.g.e., s.117; Muinüddin Natanzi, *Müntehabü'l Tevarih*, nşr.İstihar, Tahran 1383, s.59; Cecil John Edmonds, *Do Safarnama Derbareye Lorestan*, nşr. İntisharat-ı Babak, Tahran 1342, s.30; Rıza Kurtuluş, "Lur-i Kuçek", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s.226; Betold Spuler, "Atabakan-e Lorestan", *Encyclopedia Iranica*, erişim adresi: <http://www.iranicaonline.org/articles/atabakan-e-lorestan>, erişim tarihi: 08/05/2017.

¹² Gaffari, a.g.e., s.172; Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.137; Natanzi, a.g.e., s.60.

¹³ Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.137

¹⁴ Natanzi, a.g.e., s.60.

¹⁵ Bkz. Gaffari, a.g.e., s.172; Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s. 137.

¹⁶ Natanzi, a.g.e., s.61.

gelmiştir, ölen ağabeyinin eşiyle evlenmiştir ve bir yıl sonra tahttan indirilerek Hüsameddin Halil tarafından öldürülmüştür.¹⁸ İktidarı ele geçiren Hüsameddin ile İzzeddin Gerşasp'ın kardeşi Şihabüddin Süleymanşah arasında şiddetli bir savaş meydana gelmiştir. Bir ay içinde 31 kez savaştan iki taraftan Süleymanşah Kürdistan'a çekilmek zorunda kalmıştır. Fakat bir müddet sonra 60 bin at ve 9 bin asker ile tekrar savaş için geri dönmüş ve tekrar yenilmiştir ve bu yenilgi sonunda Şapurhest şehrini Hüsameddin Halil'e bırakmak zorunda kalmıştır. Hüsameddin kazandığı bu savaşlar neticesinde kibre kapılmış ve bu durum onun Süleymanşah tarafından öldürülmesine sebep olmuştur. Süleymanşah, Hüsameddin Halil'in ölümünden büyük bir pişmanlık duymuş ve onun için bir dörtlük yazmıştır. Bu olaylar 1242 yılında cereyan etmiştir.¹⁹ Hüsameddin Halil'den sonra kardeşi Bedreddin Mesud atabeyliğin başına geçti. Fakat hükümdarlığı halife tarafından kabul edilmedi. Bu durum onun Moğollardan yardım almasına sebebiyet verdi. Moğollar da Bedreddin Mesud'a bir ordu tahsis etti. Bağdat seferine dâhil olan Bedreddin ganimetten önemli bir hisseye sahip oldu. Bu olaylardan sonra Süleymanşah öldürüldü ve ailesi Bedreddin'e teslim edildi. O da onları kendisiyle beraber Luristan'a götürdü. Evlendirildiler ve bu bölgeye yerleştirildiler. Bir müddet sonra da Bedreddin Mesud öldü (1260).²⁰ Bedreddin ölümünün hemen akabinde iki oğlu Celaleddin Bedir ve Nasıruddin Ömer arasında taht mücadelesi başladı. İki yıl süren mücadelenin ardından Hülagü'nün emriyle Abaka Han harekete geçerek Hüsameddin Halil'in oğlu Taceddinşah'ı atabeyliğin başına getirdi. 17 yıl hüküm süren Taceddinşah, 1278 yılında Abaka Han tarafından idam edildi.²¹ Taceddinşah'tan sonra yönetime Bedreddin Mesud'un iki oğlu Feleküddin Hasan ve İzzeddin Hüseyin geldi. İki kardeş birlikte 15 yıl kadar atabeyliği idare ettiler. Sınırlarını Hemedan, Şuştar, İsfahan ve Nihavend'e kadar genişlettiler. 17 bin kişilik orduya sahip olan iki kardeş, saltanatları süresince uyum içinde bir devlet yönetimi sergilediler. İki kardeş 1292 yılında öldüler. Ölümünde muhtemelen Moğolların etkisi vardır. Çünkü kaynaklarda İlhanlı hükümdarı Geyhatu döneminde öldüklerine dair bilgiler mevcuttur.²² Bu iki kardeşin ardından Taceddinşah'ın oğlu Celaleddin Hızır yönetime geldi ve iki yıllık saltanat süresi taht için rekabet eden diğer hanedan üyeleriyle mücadele içinde geçti ve nitekim yine aynı grup tarafından 1294 yılında Hürremabad yakınlarında öldürüldü.²³ Böylelikle Hüsameddin Halil'in soyundan hükümdarlık yapacak kimse kalmadı. Hızır'dan sonra Hüsamettin Ömer yönetime geldi ancak saltanatı uzun sürmedi, onun hemen ardından Samsamüddin başa geldi. Ancak o da Gazan Han tarafından kısa sürede yönetimden azledildi (1295). Samsamüddin'den sonra İzzeddin Muhammed küçük yaşta yönetimde söz sahibi oldu. Fakat atabeyliğin yönetimi daha çok Feleküddin Hasan'ın oğlu Bedreddin Mesud'un elindeydi. Sultan Olcaytu'dan Dilar bölgesini isteyen Bedreddin'in isteği reddedilerek bu yerlerin vergi hakları İzzeddin Muhammed'e tanındı. Yönetimde olduğu müddetçe Moğolların gölgesi altında sözde bağımsız bir atabeyliği idare eden İzzeddin 1317'de öldü.²⁴

¹⁷ Tarih-i Cihânârâ'da Gerşasif olarak kaydedilmiştir.

¹⁸ Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.137; Natanzi, *a.g.e.*, s.61; Gaffari, *a.g.e.*, s.172; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005, s.513.

¹⁹ Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.138; Natanzi, *a.g.e.*, s.62; Mehmet Emin Zeki Bey, *Meşahir-i Kurd u Kurdistan (Kürd ve Kürdistan Ünlüleri)*, çev. Komisyon, Apec ve Öz-Ge Yayınları, İsveç 1995, s.122.

²⁰ Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.138; Natanzi, *a.g.e.*, s.62; ; Mehmet Emin Zeki Bey, *a.g.e.*, s.77; Üçok, *a.g.e.*, s.117; Bertold Spuler, *İran Moğolları, Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri (1220-1350)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957, s.183.

²¹ Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.138; Gaffari, *a.g.e.*, s.173; Spuler, *a.g.e.*, s.183; Üçok, *a.g.e.*, s.118.

²² Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.139; Gaffari, *a.g.e.*, s.173; Natanzi, *a.g.e.*, s.63; Mehmet Emin Zeki Bey, *a.g.e.*, s.287.

²³ Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.139; Natanzi, *a.g.e.*, s.63; Spuler, *a.g.e.*, s.183;

²⁴ Spuler, *a.g.e.*, s.184; Üçok, *a.g.e.*, s.118.

Devlet Hatun

İzzeddin Muhammed ölünce geride Küçük Luristan'ı yönetecek ne bir oğlu ne de bir kardeşi vardı. Bu sebeple yönetime dul eşi Devlet Hatun'un geçmesi uygun görüldü. Küçük Luristan'ın 14. hükümdarı olarak başa geçen Devlet Hatun sadece dört yıl kadar bir süre bu atabeyliği yönetme fırsatı bulmuştur. Çünkü güçlü İlhanlı Devleti'ne tâbi yarı bağımsız hareket edebiliyordu. Ayrıca Moğolların halk üzerindeki baskısı fazlaydı ve bu durum bölge halkını oldukça rahatsız ediyordu. Devlet Hatun ise fazla örtündüğünden devlet işlerini gerektiği gibi yürütemiyordu.²⁵

Luristan stratejik konumu ve zengin yeraltı madenlerine sahip bir bölge olması münasebetiyle sık sık Moğolların baskısı altında idi. Bölgedeki Moğol etkisi Devlet Hatun'dan önce de var olan bir durumdu ve bu dönemde baskılar daha da şiddetlendi. Bu durum onun yönetimden çekilmesine zemin hazırladı. Muhtemeldir ki yönetimdeki yetersizliği halkının da ona baskı yapmasına neden olmuş ve yönetimden çekilme sürecini hızlandırmıştır.

Devlet Hatun yönetimden çekilmeden önce Moğol divanına şartlarını bildirir. Şartların içeriği şöyledir:

- 1) Lur-i Kuçek halkının özgür yaşamasına Moğolların saygı duyması,
- 2) Moğolların halka eziyet, zulüm ve baskıdan vazgeçmesi,
- 3) Lur-i Kuçek'in başına geçecek kişinin Moğol meclisindeki büyük devlet adamlarının oyuna sunulması.²⁶

Şartlar tamamen Devlet Hatun'un ülkesinin refahı içindi. Ayrıca atabeyliği yönetecek kişinin meclis tarafından oylamayla seçilmesi fikri ilerde iç karışıklıkların çıkmasına mahal vermemek içindi.

Bütün bu şartlar görüşülüp karara bağlandığında Devlet Hatun yönetimden çekildi. Saltanatı kendi isteğiyle kardeşi İzzeddin Hüseyin'e bıraktı. İzzeddin Hüseyin ile birlikte Hürremabad'ta Hurşidoğullarının başka bir kolu hüküm sürmeye başladı.²⁷

Devlet Hatun'un yönetimden çekildikten sonraki yaşamı hakkında bilgiler kısıtlıdır. Büyük Lur hükümdarı Yusuf Şah'la evlendiğine dair bir bilgi mevcuttur. Dört asır hüküm süren Küçük Luristan Atabeyliği daha sonra Safeviler tarafından 1596 yılında tarih sahnesinden silindi.²⁸

Sonuç

Batı İran'da hüküm sürmüş olan Küçük Luristan Atabeyliği kuruluşundan yıkılışına kadar birçok devletin hâkimiyeti altında yarı bağımsız bir şekilde yaşamıştır. Kuruluş dönemlerinde Selçuklulara bağlı valiler tarafından idare edilen Luristan bölgesi bu devletin zayıflamasıyla bağımsızlığını kazanma şansını yakalamıştır. Daha sonraları ise Moğolların etkisi altında bir hâkimiyet sağlanmıştır.

Devlet Hatun'a gelene kadarki süreyi incelediğimizde taht mücadelelerinin baş gösterdiğini görmekteyiz. Çoğu zaman da Moğolların bu taht kavgalarına müdahil olduğu açıktır. Bölgenin önemli oranda yeraltı zenginliklerine sahip olması burayı dış güçlere karşı her zaman çekici hale

²⁵ Hamdullah Müstevfi, *Tarih-i Güzide*, s.139; Gaffari, *a.g.e.*, s.173; Fatma Mernessi, *The Forgotten Queens of Islam*, Translated: Mary Jo Lakeland, Minnesota Press, Minnesota 2006, s.105; Guida M. Jackson, *Women Rulers throughout The Ages, An Illustrated Guide*, California 1999, s. 113.

²⁶ Maddelerin alıntı yapıldığı yer için bkz. www.lorestanefeyli.blogfa.com/tag/بولت-خاتون

²⁷ Üçok, *a.g.e.*, s.119;

²⁸ Kurtuluş, "Lur-i Kûçek", s.224.

getirmiştir. Daha önce belirttiğimiz gibi Moğolların bu kaynaklara göz dikmesi halkı baskı altına almasına neden olmuştur.

Devlet Hatun dönemi bu atabeyliğin tarihinde çok önemli bir yer teşkil eder. Öncelikle Ortaçağ İrani'nde ve Müslüman toplumlarda kadının devlet yönetimindeki rolü dikkat çeken bir durumdur. Devlet Hatun'un iktidarı her ne kadar kısa sürmüş olsa da bu süre içinde gerçekleştirdiği bir takım olaylar atabeyliğin akıbeti için son derece yararlı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Sunduğu şartlar sayesinde Moğolların Luristan halkına olan baskısı azalmıştır. Başa geçecek olan kişiyi kendi şahsi iradesine değil meclis iradesine sunarak bir nevi yarı demokratik bir uygulamaya gitmiştir. Bu sayede ilerde bir ihtilafa ve iç karışıklıklara mahal vermemiştir. Ülkesinin başkalarının yönetimine geçmesini engelleyerek Küçük Luristan tarihinde önemli bir yer kazanmıştır.

Diğer yandan ataerkil bir toplum içerisinde kadının hükümete söz sahibi olması kadın hukukuna gösterilen saygıyı vurgulamaktadır. Nitekim eşi ölüp de tahtta geçmek durumunda kalan Devlet Hatun hiçbir olumsuz durumla karşı karşıya kalmamıştır. Yani Moğol baskısına kadar Lur halkı kadın bir hükümdarı benimsemiştir. Bu nedenle Luristan tarihinde Devlet Hatun bir dönüm noktası teşkil eder.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, Abbasi Devleti'nin zayıfladığı dönemlerde ortaya çıkan irili ufaklı devletçikler hâkimiyet otoritelerini ancak halifenin verdiği meşruiyetle kazanıyorlardı. 1258 yılında Abbasi Devleti'ne son verinceye kadar halife tüm devletlerde siyasi otoritenin sahibi olmuştur. Abbasi Devleti'nin yıkılmasıyla beraber bu devletin eski sınırları içinde kurulan devletlerde kadınların hükümdar olmasına engel durum ortadan kalkmıştır. Devlet Hatun da bu duruma örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Çetin, Seyfettin, *Yâkût el-Hamevî'nin Mu'cemü'l-Büldân Adlı Eserinde Kürtler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2013.

Ebü'l-Fidâ, *Takvimü'l-Büldân*, nşr. M.Le Baron Mac Guckin De Slane, Paris 1840.

Ebn Haukal, *Kitab-ı Mesalik-i Memalik, The Oriental Geography*, Translated: William Ouseley, London 1800.

Edmonds, Cecil John, *Do Safarnama Derbareye Lorestan*, nşr. İntisharat-ı Babak, Tahran 1342.

_____, , "Luristan: Pish-i-Kuh and Bala Gariveh." *The Geographical Journal*, vol. 59, no. 5, 1922, pp. 335–356. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1780610.

Gazi Ahmed Gaffari, *Tarih-i Cihânârâ*, neşir: Hasan Nerâki, Tahran 1343.

Hamdullah Müstevfi Kazvini, *Nuzhat-al-Kulüb*, Translated: Guy Le Stange, E. J. Brill, Leyden 1919.

_____, *Tarih-i Güzide*, Translated: Edward Browne, E. J. Brill, Leyden 1913.

Jackson, Guida M., *Women Rulers throughout The Ages, An Illustrated Guide*, California 1999.

- Kurtuluş, Rıza, “Luristan”, *Diyanet İşlam Ansiklopedisi*, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s.227-228.
- _____, “Lur-i Kuçek”, *Diyanet İşlam Ansiklopedisi*, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s.226-227.
- Mehmet Emin Zeki Bey, *Meşahir-i Kurd u Kurdistan (Kürd ve Kürdistan Ünlüleri)*, çev. Komisyon, Apec ve Öz-Ge Yayınları, İşveç 1995.
- Mernessi, Fatıma, *The Forgotten Queens of Islam*, translated: Mary Jo Lakeland, Minnesota Press, Minnesota 2006.
- Minorsky, V., “Luristan”, *İşlam Ansiklopedisi*, C.7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.79-80.
- Muinüddin Natanzi, *Müntehabü'l Tevarih*, nşr. İstihar, Tahran 1383.
- Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Spuler, Bertold, *İran Moğolları, Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri (1220-1350)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957.
- _____, “Atabakan-e Lorestan”, *Encyclopedia Iranica*, erişim adresi: <http://www.iranicaonline.org/articles/atabakan-e-lorestan>, erişim tarihi: 08/05/2017.
- Strange, Guy Le, *The Lands of The Eastern Caliphate, Mesopotamia, Persia and Central Asia From The Moslem Conquest to The time of Timur*, Cambridge University Press, Cambridge 1905.
- Üçok, Bahriye, *İşlam Devletlerinde Kadın Hükümdarlar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965.
- _____, “Kirman’da Müslüman Kutlug Devletinde İki Kadın Hükümdar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1961, C. 9, s.81-97.



